

TWICKELBLAD



1
2000

- * *Ronde tafelconferentie over de toekomst van Twickel*
- * *Bestuurswisseling Stichting Twickel*
- * *De geschiedenis van het Hof te Dieren*
- * *Veranderingen in de vogelstand*
- * *De laatste rentmeester van het landgoed Lage*

TWICKELBLAD

Een gezamenlijke uitgave van:
Stichting Twickel,
Vereniging Vrienden van Twickel.

Het Twickelblad geeft informatie
over historie en het beheer van
Twickel in al zijn aspecten.

Redactie:

J. Bengevoord (eindredactie)
A. Brunt (eindredactie)
G. Aalderink
M.W.H. Hermanussen
A.H. Schimmelpenninck

Medewerkers aan dit nummer:

J. Hakstegen
J.A. Meijerink
J. Mulder
H. Spijkerman
T. Tegelaar

Redactieadres:

Redactie Twickelblad
Postbus 2, 7490 AA Delden

Vereniging Vrienden van Twickel
Secretaris W.H. van den Bosch
Meeuwenstraat 14
7471 HG Goor

Stichting Twickel
Postbus 2, 7490 AA Delden
tel. 074 - 3761309

Het Twickelblad wordt gratis toege-
zonden aan medewerkers van de
stichting Twickel en aan leden van
de vereniging Vrienden van
Twickel.

Het lidmaatschap van de vereniging
Vrienden van Twickel bedraagt
f 25,00 (inclusief het Twickelblad).
Het lidmaatschap kan worden
aangevraagd bij de secretaris van de
vereniging Vrienden van Twickel.

Inlevering kopij:

vóór 20 april 2000 bij de
redactie van het Twickelblad,
Postbus 2, 7490 AA Delden.

De redactie houdt zich het recht
voor artikelen in te korten en
te redigeren.

Losse nummers à f 6,00 zijn
verkrijgbaar bij de VVV-Delden en
The Read Shop "Holtvoort" in
Delden en boekhandel Broekhuis
in Hengelo.

Tekstvervaardiging en druk:
Thieme Deventer

ISSN 0927-6548

Index op vorige nummers via
Internet

[http://www.obd.nl/instel/twickel/
twickelb.htm](http://www.obd.nl/instel/twickel/twickelb.htm)

Bij het nieuwe jaar

In het afgelopen jaar is in het Twickelblad veel aandacht besteed aan onderwerpen die gericht zijn op de bescherming en instandhouding van de historische waarden van de eigendommen van de Stichting Twickel. Ons Twickelblad, nu al in haar tiende jaar, bevordert de cohesie tussen betrokkenen en belangstellenden. Het blad vervult een communicatiefunctie voor zowel de interne als externe geïnteresseerden. Het blijkt een onmisbaar medium ter versterking van uiteenlopende belangen en ter verbetering van de samenhang.

In december vond in het kasteel een ronde tafelconferentie plaats tussen de Stichting Twickel en vertegenwoordigers van gemeenten en provincie Overijssel. (zie elders in dit blad)

U kent allen de kaartjes waarop de ruimtelijke aanslagen op het landgoed Twickel in het verleden, alsmede de bedreigingen in de toekomst, in beeld zijn gebracht. Deze kaarten hebben hun functie kennelijk verworven: we komen ze op vele bureaus van politici en bestuurders tegen. Echter, Twickel moet meer dan ooit op z'n hoede zijn: nu de landelijke bedreiging van de aanleg van de noordelijke aftakking van de Betuwelijn wat op de achtergrond lijkt geplaatst, komt de lokale politiek dichterbij gekropen. In de randgebieden moeten we aanspreekbaar worden voor hetgeen zich richt op het ontstaan van hoogwaardige en voor Twickel aanvaardbare transformaties.

Dan zijn er de agrarische belangen: een hoogtepunt in het afgelopen jaar was het beschikbaar komen van het onderzoek en advies van de Landbouw Universiteit Wageningen over de toekomst van de agrarische sector op het landgoed. De komende tijd moeten de uit dit rapport voortvloeiende suggesties nader worden ingevuld. In dit kader heeft de Stichting Twickel voor het eerst grond gekocht voor een naar Drenthe vertrokken pachter. De in eigen beheer ontwikkelde vorm voor ruilverkaveling is inmiddels aan de praktijk getoetst.

Het gereedkomen van het herstel van de Breede Riet trok vele belangstellenden op de open Monumentendag in september. De Breede Riet vormt een op zichzelf staand element met een eigen en sterk afwijkend karakter van de parkaanleg rond het kasteel. De landschapsarchitect Michael van Gessel ontwierp een plan voor de herinrichting van het park rond het kasteel. Dit jaar begint de eerste fase van dit omvangrijke project.

De Stichting zal het komend jaar aanzienlijke bedragen investeren in de houtzagerij ter verhoging van de effectiviteit en de kwaliteit.

In Dieren komt de bouw van het prestigieus appartementencomplex dichterbij. Dit voorjaar wordt gestart met de voorverkoop. Indien de kwaliteit van het resultaat straks evenredig is aan de lengte van de voorbereidingstijd, dan komt het wel goed: de aanloop heeft bijna tien jaar geduurd.

Het waterschap Regge en Dinkel start dit jaar met de aanleg van een zogenoemd retentiegebied in het westelijk deel van Woolde tegen de A 35.

Er zijn plannen voor een landgoedwinkel op Twickel. Het doel is de verkoop van grondeigen producten te stimuleren, artikelen onder een collectief Twickel-merk te brengen en deelname door de eigen hoevepachters op te wekken. Deze winkel zal in combinatie met een als bezoekerscentrum ingerichte locatie een extra informatie-functie voor het publiek kunnen hebben.

Tot slot: Nederland telt 3,7 miljoen betalende leden van natuur en milieu organisaties: de betrokkenheid van brede lagen van de bevolking is een gegeven. Wij gaan spannende tijden tegemoet, omdat 'het instandhouden als natuurreservaat en cultuurmonument' (citaat uit onze statuten) op gespannen voet zal staan met de maatschappelijke ontwikkeling in de randgebieden.

De Stichting is veel dank verschuldigd aan de oud voorzitter, de heer Boreel. Hij laat een krachtige en levendige organisatie achter en een bezit om trots op te kunnen blijven.

E.P. Krudop

voorzitter van de Stichting Twickel

IN DIT NUMMER

- Ronde Tafelconferentie	3
- Twickel als cultureel erfgoed	4
- Openheid en klare wijn, voorzitterswisseling Stichting Twickel	7
- Hofte Dieren (I): Duitse Orde en Huis van Oranje	9
- De vogelstand op Twickel	12
- Waarom het linnengoed van Twickel zo bijzonder is	15
- Landgoed Lage: Herinneringen van de laatste rentmeester	17
- Afscheid Wouter van den Bosch	18
- Vereniging Vrienden van Twickel	19
- Korte berichten	20
- Agenda	23

Foto voorpagina

Af en toe laat de IJsvogel zich op Twickel zien.

Foto: H. Spijkerman

Ronde tafelconferentie

In de afgelopen decennia heeft het landgoed Twickel bijna 10 % van het areaal verloren om ruimte te maken voor woningbouw, bedrijventerreinen en wegen.

Als we alle plannen die nu in voorbereiding zijn bij elkaar optellen zal in de komende twintig jaar opnieuw 10 % moeten worden opgeofferd. Hoe lang kan dit proces nog doorgaan zonder essentiële waarden van het landgoed aan te tasten? Dit was de centrale vraag tijdens de ronde tafelconferentie die op 10 december jl. op kasteel Twickel plaatsvond.

De ronde tafelconferentie vond plaats op initiatief van het Stichtingsbestuur. Ruim dertig bestuurders en ambtenaren namen eraan deel. De belangrijkste spelers waren vertegenwoordigd: twee ministeries, de provincie, diverse gemeentebesturen, het waterschap, maar ook enkele andere betrokkenen zoals de Vereniging Vrienden van Twickel, de pachterscommissie en het Overijssels Particulier Grondbezit. Als dagvoorzitter trad Drs. P. Zevenbergen op, in het dagelijks leven lid van de Rekenkamer in Den Haag.

Gaaf geheel

Alvorens de discussie te openen moest een goede basis gelegd worden. Dit gebeurde door de medewerkers van het Oversticht, de deskundigen bij uitstek op het gebied van cultuurhistorie in Overijssel. In het afgelopen half jaar hebben zij een cultuurhistorische waardering van het landgoed opgesteld (zie elders in dit nummer). De belangrijkste conclusie van het rapport is dat het landgoed tot op de huidige dag nog een gaaf geheel vormt.

Er bestaat ook in economisch opzicht een evenwicht: de kern met de meest waardevolle elementen (kasteel, parkaanleg en vele andere monumenten) kan in stand gehouden worden dankzij het uitgestrekte landgoed met pachtboerderijen, woningen etc., die in een grote ring om de kern heen liggen.

Beleidsnota Belvedere

De grote waarde van het landgoed Twickel en de vele kleinere landgoederen in Zuid-Twente zijn door het Rijk erkend. In de recent uitgebrachte beleidsnota Belvedere is Zuid-Twente aangewezen als één van de cultuurhistorisch waardevolle gebieden in ons land.

Dit gegeven vormde voor de voorzitter van de ronde tafelconferentie het vertrekpunt van de discussie. Hij stelde de vertegenwoordiger van het Rijk de vraag of het landgoed als geheel niet een wettelijke bescherming kan krijgen. Uit het antwoord bleek dat dit in principe wel mogelijk is. Het is echter een zware en lange proce-

sure, waarbij ook de lagere overheden een belangrijke rol zullen spelen. We moeten niet verwachten dat we langs deze weg alle ontwikkelingen op slot kunnen zetten. De Rijksvertegenwoordiger wijst er op dat de nota Belvedere niet bedoeld is om gebieden te conserveren, maar vooral om ontwikkelingen in deze gebieden beter af te stemmen op de cultuur-historische waarde. Als voorbeeld noemt hij een goede inrichting van de stadstrand, waarbij men uitdrukkelijk rekening houdt met de waarde van het aangrenzende landschap. In dat kader wordt Woolde genoemd, een gebied waar de bebouwde kom van Hengelo grenst aan het landgoed Twickel.



Tijdens de ronde tafelconferentie. De heren Breteler, De Boer en Zu Castell.
Foto: A.H. Schimmelpenninck

Provincie Overijssel

Een tweede hoofdthema van de discussie betrof het chaotische planvormingsproces. Op dit moment spelen rond het landgoed vele plannen. Deze concentreren zich in de omgeving van Borne en Hengelo. Het lijkt wel of iedere overheid zijn eigen plannen opstelt zonder met anderen rekening te houden. Is het nodig dat iedere gemeente zijn eigen bedrijventerrein ontwikkelt? Voor een efficiënt gebruik van de steeds schaarser wordende ruimte is een goede regie door de provincie essentieel. Voor het behoud van het landgoed Twickel als uniek erfgoed zou de provincie Overijssel wel eens de belangrijkste speler kunnen zijn, concludeerde de dagvoorzitter dan ook.

Voortbordurend op deze belangrijke conferentie zal de Stichting Twickel in de komende tijd verder overleg voeren met de diverse overheden.

A.H. Schimmelpenninck

Twickel als cultureel erfgoed

Het landgoed Twickel is in verschillende fasen tussen vanaf 1347 ontstaan, maar vormt door de wijze van ontwikkeling een eenheid. Deze harmonie van cultuur en natuur is met name in de afgelopen eeuw op sommige delen van het landgoed verstoord. Het Oversticht doet in een nieuw rapport aanbevelingen voor herstel.

Het ontstaan van het huidige landgoed Twickel laat zich in verschillende fasen beschrijven. Het waren met name de verschillende eigenaren die hun stempel drukten op het gebied dat rond 1300 grotendeels bestond uit woeste grond deels in gebruik als markengronden en enkele boerenerven, waaronder boerderij Eysink op de plek waar nu het kasteel staat. Door een voortdurend proces van verandering en uitbreiding ontstaat het landgoed Twickel.

In het rapport 'Cultuurhistorische waardering van het landgoed Twickel' beschrijft Het Oversticht de onstaansgeschiedenis, waarbij de huidige situatie kritisch onder de loep wordt genomen.

Stadsgrenzen

In veel delen van het landgoed is nog steeds zichtbaar in welke fase de huidige situatie is ontstaan (zie apart kader). Belangrijk voor het toekomstig beheer zijn echter de conclusies en aanbevelingen over de gebieden waar de cultuurhistorische waarden zijn aangetast.

Daarbij spelen met name de grote ingrepen in de afgelopen eeuw, zoals de oprukkende stadsgrenzen van Delden, Borne en Hengelo, de aanleg van infrastructuur (de A1 en A35, de rondweg Delden en het Twentekanaal) en gewijzigd grondgebruik een belangrijke rol. Daarbij valt aan te nemen dat deze ontwikkeling ook in de komende decennia verder zal gaan, waarbij vooral de verdere verstedelijking aan de grenzen van het landgoed claims grote gevolgen zullen hebben. Centraal staat daarbij de vraag hoe het landgoed de huidige cultuurhistorische waarden overeind kan houden, terwijl de directe omgeving verder zal veranderen.

Schaalniveaus

Het Oversticht maakt ten aanzien van het beheer voor de toekomst een indeling in drie schaalniveaus: 1. het kasteelpark 2. het kerngebied rondom met kasteel en park waartoe onder meer ook de Delderneresch en het gebied bij de houtzagerij behoren en 3. de omliggende gebieden die deels aan de rand van het landgoed liggen.

De vijf fasen in de ontwikkeling van Twickel

Fase 1 (1347-1539)

Deze fase wordt bepaald door het geslacht Van Twickelo, die macht en posities verwierf. Rond boerderij Eysink op de plek van het huidige kasteel ontstond een huis met grachten en het grondgebied rondom werd langzaam maar zeker uitgebreid. Boerderijen werden aangekocht en ook bezittingen als de Noordmolen werden verworven.

Fase 2 (1539-1682)

Door te kiezen voor de Spaanse zijde werd Delden en omgeving enkele keren door Staatsgezinde troepen gebrandschat. Pas in de laatste fase verwierf het geslacht weer belangrijke posities in Twente. Het huidige kasteel met

grachten werd grotendeels gebouwd en boerderij Eysink werd afgebroken. Er werd een tweede korenmolen gebouwd en de beeldbepalende lanen van de Twickelerlaan en Kooijdijk aangelegd.

Fase 3 (1682-1831)

Deze periode wordt gedomineerd door het geslacht Van Wassenaer, die belangrijke lokaal als nationaal belangrijke posities verwierven. Het kasteel werd verder uitgebouwd, de tuinen rond het huis ontworpen. In deze periode kreeg Twickel het aanzien van een landgoed, waarbij het gebied van boerenbedrijven aanzienlijk werd uitgebreid. Driehonderd van de duizend gezinnen in Delden waren direct of indirect aan Twickel gebonden. Er werden bossen aangeplant, de Twickelervaart werd aan-

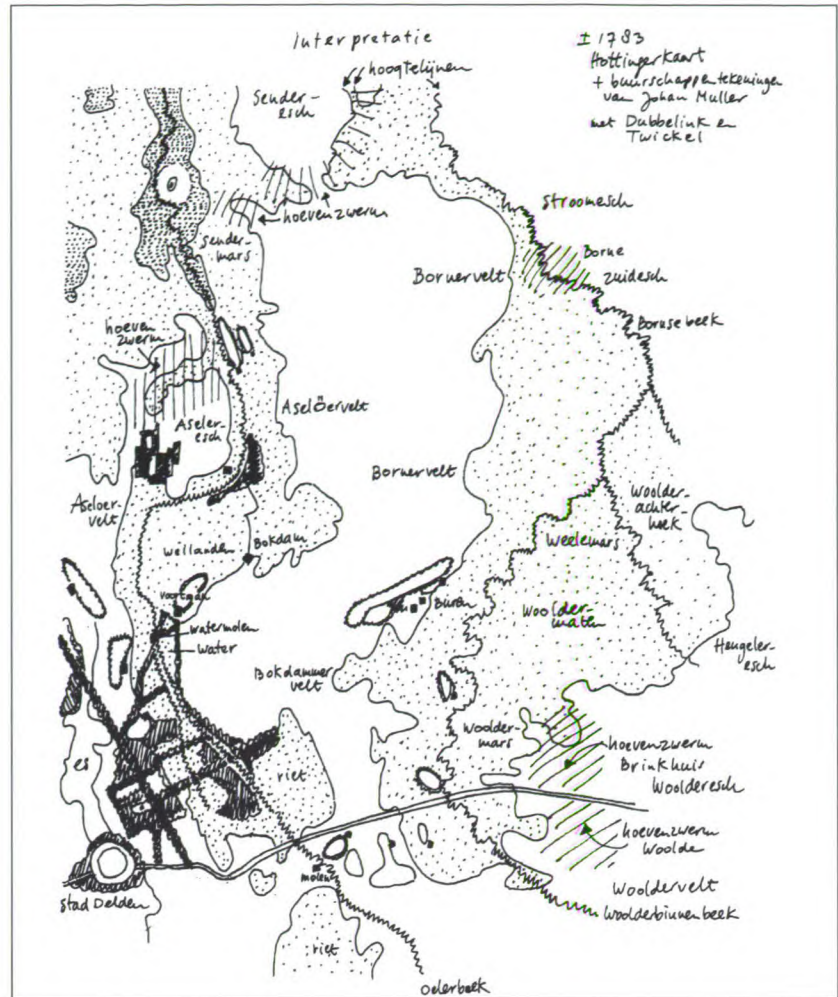
gelegd en de Twickelboerderijen kregen hun kenmerkende uiterlijk. Het landgoed Weldam werd gedurende een korte periode Twickelbezit.

Fase 4 (1831-1953)

Het bezit ging over in handen van de Van Heeckerens. Het grondgebied dat zij bezaten besloeg bijna 10.000 hectare. Vele bezittingen in Nederland en Duitsland vielen onder Twickel. De rol van Twickel in Delden en omgeving werd alles overheersend mede door het verwerven van de grote oppervlakten woeste grond. Het Twickelbezit rondom Delden groeide van 1400 naar 5000 hectare. Landschapsarchitecten maakten de plannen voor de huidige vormgeving van tuinen en parken rondom het kasteel. Er kwamen

Het zal weinig verwondering wekken dat voor het gebied rondom het kasteel en het kerngebied vooral een beheer ten behoeve van het behoud van de huidige toestand wordt bepleit. De gaafheid van dit gebied wordt alom gewaardeerd, waarbij vooral de inpassing van externe ontwikkelingen (bijvoorbeeld de regulering van de groeiende bezoekersstroom) aandacht verdient. Van essentieel belang is echter dat de grenzen van dit gebied 'hard' moeten zijn, dat wil zeggen dat in dit gebied geen ruimte is nieuwe infrastructuur of woningbouw zonder dat de huidige waarden ernstig worden aangetast.

In de categorie omliggende gebieden is de problematiek complexer. In de eerste plaats vormt dit gebied geen eenheid wat betreft eigendom en is de externe druk aanzienlijk groter. Bovendien hebben zich hier ontwikkelingen voorgedaan die een actiever beheer zoals het herstellen van oude situaties noodzakelijk maken. Bovendien moet juist voor deze gebieden worden nagedacht over de vraag hoe veranderingen buiten het landgoed (bijvoorbeeld voortgaande woningbouw en industriële vestiging) kunnen worden ingepast in het beheer van de aangrenzende Twickel-bezittingen.



Ligging van de boerderijen en hun landerijen. Kaart samengesteld op basis van beheerskaarten uit 1726 en de Hottingerkaart uit ca. 1783.

scholen, proefboerderijen, uitspanningen, een watertoren en groot aantal nieuwe pachtboerderijen. Veel woeste grond werd -mede ten behoeve van de jacht en houtopbrengst- omgezet in bos.

Fase 5 (1953-heden)

Het beheer van Twickel komt in handen van de Stichting Twickel. De stichting krijgt een statutaire opdracht van de laatste eigenaresse, barones van Heeckeren van Wassenaer-gravin Van Aldenburg Bentinck, waarbij het behoud van de agrarische functie en de natuurhistorische en culturele waarden zijn vastgelegd. Twickel wordt in toene-



De Twickelervaart.
Fotocollectie Huisarchieftwickel

mende mate geconfronteerd met stadsuitbreidingen en nieuwe infrastructuur, die een steeds grotere aantasting betekenen.

Het Oversticht gaat er van uit dat de huidige eigendomssituatie zal blijven bestaan. Bovendien wordt als uitgangspunt voor de omliggende gebieden gehanteerd dat de Twickelbezittingen toegankelijk zijn en blijven voor bezoekers, de bestaande cultuurhistorische waarden worden geconserveerd (onder meer door het niet toestaan van 'wezensvreemde' bebouwing) en een betere inpassing of verankering van nieuwe elementen zoals ook de ooit gegraven Twickelervaart werd ingepast in de structuur van het landgoed. Er zal kortom beter moeten worden nagedacht hoe nieuwe ontwikkelingen kunnen worden ingebed in de bestaande cultuurhistorische waarden van de betreffende gebieden.

Aanbevelingen

De aanbevelingen die voor de verschillende omliggende gebieden worden gedaan zijn heel verschillend, omdat de cultuurhistorische (en ook natuurhistorische) waarden divers zijn en de ontwikkelingen in de aangrenzende gebieden ook ver uiteen lopen. Globaal kan worden gesteld dat aan de noord- en noordoostzijde van Twickel de problematiek van de verstedelijking en inpassing van de reeds bestaande infrastructuur (kanaal en autosnelwegen) aandacht vraagt terwijl aan de zuidzijde de instandhouding en beheer van het cultuurhistorische hoevenland met bossen en natuurgebieden van grote waarde prioriteit heeft.

De aanbevelingen in grote lijnen per randgebied:

Het knooppunt Azelo - Op deze plek maakt Twickel een sprong over de snelweg, waarbij de verbinding naar Almelo kan worden versterkt door een brug voor fietsers en voetganger over de A1.

Cultuurlandschappen

Zenderen en Woolde - Zeer oude en waardevolle cultuurlandschappen, die steeds meer een uitloop vormen

voor inwoners van het stedelijk gebied Borne-Hengelo. Ze kunnen de functie krijgen als filter voor het kerngebied door een recreatieve functie voor fietsers en wandelaars, waarbij maatregelen moeten worden genomen om het autobezzoek af te remmen. De landschappelijke structuur (tussen de Zenderse es en het Weleveld) kan worden versterkt.

Beckum en Oele - Bescherming van het huidige kleinschalige agrarische landschap, versterking van de beekdalen van de Hagmolenbeek en Oelerbeek en een betere landschappelijke inpassing van de watermolen van Oele.

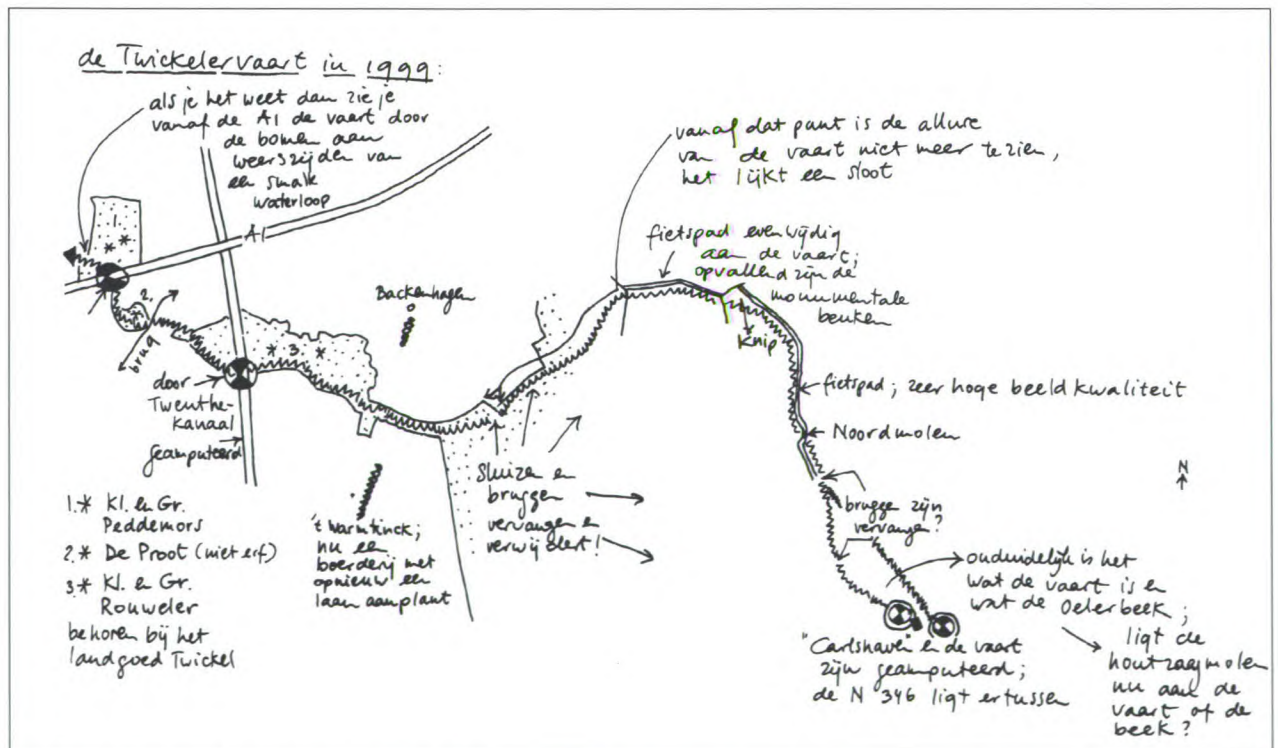
Oostelijke gebieden - Omdat voor dit gebied concrete bedreigingen door bijvoorbeeld verstedelijk ontbreken, liggen hier kansen om Twickel als landgoed verder te ontwikkelen.

Jan Bengevoord

Bestelwijze rapport Oversticht

Belangstellenden kunnen het rapport van het Oversticht bij het Secretariaat van de Stichting Twickel, tel. 074 - 3761309.

De kosten bedragen f 25,- per exemplaar, exclusief verzendkosten



Kaartje overgenomen uit het rapport van het Oversticht

Openheid en klare wijn

Jhr. mr. G.F. Boreel heeft in december 1999 na tien jaar het voorzitterschap van de Stichting Twickel overgedragen aan E.P. Krudop. Een interview met beide bestuurders over de ontwikkelingen op Twickel in de afgelopen tien jaar en de verwachtingen voor de toekomst.

Tien jaar geleden begon de Stichting Twickel de balans op te maken van de eigen bezittingen. Bijna achter iedere deur en in iedere kast lagen vele schatten verborgen. Serviezen, kleding en linnen-goed, munten, schilderijen, kerstkaarten, glaswerk en dozen met meer dan honderd jaar oude sigaren. Barones Marie Amélie Mechtild Agnès van Heeckeren van Wassenaer-gravin Van Aldenburg Bentinck liet na haar dood in 1975 aan de Stichting een huis vol waardevolle en curieuze objecten na, waarvan de waarde en historische betekenis pas geleidelijk duidelijk werd. Een landgoed met soms eeuwenoude boerderijen, een pronkjuweel van een kasteeltuyn, adellijke goederen in Dieren, Wassenaar, bij Lochem en landerijen in de Gelderse Waard en het Duitse Lage. De natuurwaarden van veel gebieden bleken zeer hoog.

Voor scheidend voorzitter jhr. mr. G.F. Boreel van de Stichting Twickel was de afgelopen tien jaar een periode van ontdekkingen. 'Het was in de jaren '70 en '80 een ware ontdekkingstocht door het kasteel en het landgoed. We wisten nauwelijks wat er allemaal was. Iedere kast en kist die we openden, was een nieuwe belevenis. Een sensatie soms. Het was zo overweldigend, dat je op dat moment pas beseft wat voor grote verantwoordelijkheid je had'.

De sturende hand van barones Van Heeckeren (nog steeds door het bestuur respectvol 'mevrouw' genoemd) is nog steeds aanwezig. In de statuten ligt nauwkeurig vast hoe het landgoed moet worden beheerd.

Een leeftijds-grens voor bestuurders werd na haar dood echter niet door haar, maar door het college van toezicht vastgelegd. 'Er is een strikte leeftijds-grens van 65 jaar. Dat geldt ook voor mij. Ik neem echter afscheid met pijn in het hart, want het was een uiterst plezierige functie'.

Overleg

Onder het voorzitterschap van Boreel is de Stichting de afgelopen tien jaar meer naar buiten getreden. 'Twickel is onder de bevolking van Twente een begrip geworden. Nog meer dan het al was. De steun voor het behoud van het landgoed is groot'. De brede steun aan Twickel kwam op gang na de plannen voor de aanleg van de S23 dwars door het landgoed. Uit de actiegroep tegen de aanleg van de weg ontstond de Vereniging Vrienden van Twickel. Vooral in de begintijd waren er tussen Vrienden en Stichting veel verschillen van mening. Inmiddels heeft de rivaliteit uit het verleden plaats gemaakt voor samenwerking. 'Er is veel overleg en over zaken zijn we het tegenwoordig met elkaar eens. Toch zitten we beslist niet bij elkaar op schoot. Stichting en Vereniging spelen een eigen rol met verschillende verantwoordelijkheden. Toch is het goed dat we hebben besloten om gezamenlijk het Twickelblad uit te geven. Daar hebben we beiden groot voordeel van'.

In de afgelopen tien jaar heeft de Stichting Twickel een groot aantal projecten met betrekking tot natuurbehoud en renovatie van kasteel en andere gebouwen opgepakt. 'We hebben dat in het begin met enige aarzeling gedaan, omdat we bang waren dat door de overheids-subsidies een deel van de zeggenschap zou ver-



Bestuursvergadering van de Stichting Twickel, zomer 1999. In het midden voorzitter G.F. Boreel. Ter weerszijden van links naar rechts: Chr. zu Castell Rüdénhausen, A.H. Schimmelpenninck, E.P. Krudop en E.P.L. Hessels. Foto: T. Tegelaar

dwijnen. Die bedenkingen zijn nu weggenomen en er is sprake van een uitstekende samenwerking waarbij veel is gerealiseerd', aldus Boreel.

Hij en z'n opvolger E.P. Krudop benadrukken dat Twickel een 'levend landgoed' moet blijven, waarbij nieuwe ontwikkelingen worden ingepast in het streven naar behoud en bescherming van het landgoed. Voorbeelden zijn onder meer de aanleg van een golfbaan, het onderbrengen van de rentmeesterij in de kasteelboerderij, de bouw van een nieuw huis op het Hof te Dieren en medewerking aan het grote natuurontwikkelingsproject De Gelderse Poort in het Twickel-bezit, de Gelderse Waard.

Landbouw

Een moeilijk probleem, ook voor de toekomst, is de landbouw op het landgoed. Boreel: 'Dat is een worsteling, omdat de ontwikkelingen in de landbouw heel snel gaan. Uitgangspunt is dat we op Twickel geen verzameling museumboerderijen willen, maar juist rendabele bedrijven. We zoeken naar een bestaansrecht voor de bedrijven zonder dat de Stichting bepaalt wat de boeren moeten doen. We komen echter als Stichting tot de conclusie dat er voor de traditionele landbouw in Nederland steeds minder plaats is. Kijk bijvoorbeeld naar de ontwikkelingen in Oost-Europa, waar de landbouw door een overvloed aan ruimte en goede grond meer mogelijkheden heeft'.

Krudop wil in de toekomst, voor wat betreft de landbouw, klare wijn schenken. 'Het zoeken naar goede mogelijkheden voor de landbouw op Twickel is prioriteit nummer één. We zullen als Stichting knopen moeten doorhakken. Een deel is al in gang gezet, zoals een eigen ruilverkaveling op Twickel', aldus Krudop. Ook denken Boreel en Krudop na over mogelijkheden om jonge boeren te ondersteunen die nieuwe wegen willen inslaan. 'Twickel wil echter nadrukkelijk geen eigen boerenbedrijf gaan runnen'. Het kasteel zal ook in de toekomst niet worden opengesteld, ook al zijn de mogelijkheden tot een bezoek voor echte liefhebbers verruimd. Het landgoed verwelkomt daarentegen wel een steeds groter aantal mensen op het landgoed zelf, bijvoorbeeld in de gerestaureerde moestuin.

Krudop: 'Het aantal bezoekers is duidelijk toegenomen. We willen daarom de recreatiedruk beter stroomlijnen'. Een duidelijke bedreiging vormt de verdere verstedelijking van Twente, waardoor de nieuwbouwwijken en industriegebieden inmiddels zijn opgerukt tot de grenzen van het landgoed. En er bestaan plannen die het landgoed-gebied direct aangaan. 'We zullen op veel plaatsen moeten zoeken naar een balans tussen stad en landgoed. Probleem daarbij vormt echter het feit dat het gebied van Twickel over vijf gemeenten is verdeeld, waardoor erg veel overleg nodig is omdat eenduidig beleid ontbreekt. Ook het gebrek aan bovenlokale samenwerking in Twente werkt duidelijk in het nadeel van Twickel'.

Jan Bengevoord



Scheidend voorzitter Boreel (links) en zijn opvolger Krudop.
Foto: J. Mulder

Duitse Orde en Huis van Oranje

Het Hof te Dieren, de grootste buitenbezitting van de Stichting Twickel komt het komende jaar volop in de schijnwerpers te staan. Dit voorjaar start de verkoop van appartementen in een nieuw te bouwen complex in het park. In vier artikelen gaat Jan Hakstegen in op de geschiedenis van het landgoed Hof te Dieren.

Reeds in de tijd van de kruistochten speelde het Hof te Dieren een rol. Enige eeuwen later voerden de Oranjes het beheer en werd het bezit een waar lustoord. Na de Franse tijd kwamen zowel het Hof als diverse andere goederen in de omgeving aan de bezitters van het huis Twickel bij Delden. Redenen genoeg om de gehele historie eens uit de doeken te doen.

Duitse orde

De geschiedenis van het Hof te Dieren begon al vroeg. Het is bekend, dat reeds voor 1168 de Graaf van Gelre, als leenman van de Duitse keizer, het Hof gebruikte als de plaats waar de pachten en belas-

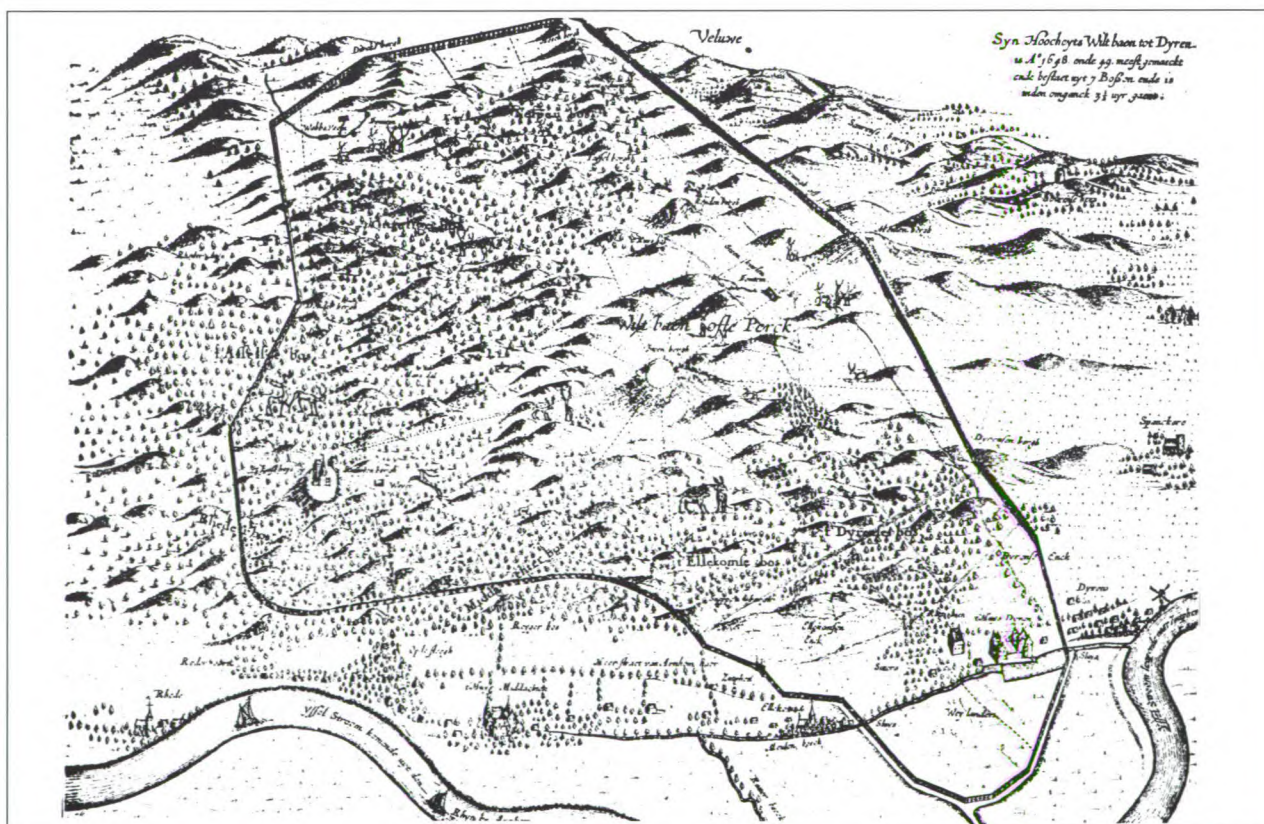
tingen betaald moesten worden. Ook was het toen reeds lang het centrum van regionaal gezag en rechtspraak.

In 1168 schonk de Duitse keizer Frederik I Barbarossa het 'Hof te Dieren' aan zijn trouwe leenman graaf Engelbert von Berg. Na diens dood ging het bezit over op zijn oudste zoon Adolf. Deze nam als kruisridder deel aan de derde kruistocht, waarbij hij het beleg en de val van Damiate meemaakte (1218/1219). Daar schonk hij, in tegenwoordigheid van 27 Rijnlandse edelen, het Hof te Dieren met alle toebehoren aan het 'Hospitaal van St. Marie van het Huis der Theutonici', later voor al bekend als de 'Duitse Orde'.

Deze instelling was in 1190 tijdens het beleg in Palestina als hospitaalstichting opgericht. De aanvankelijk-

ke doelstelling was verpleging en verzorging van zieke en gewonde kruisvaarders. In 1198 werd zij omgezet in een ridderorde en kwam er een militair element bij, namelijk het bestrijden van de Moslims en bescherming van de pelgrims naar de heilige plaatsen. Paus Innocentius III keurde op 9 februari 1199 de statuten goed.

De Orde kreeg daarna vertakkingen door het gehele Duitse Rijk in de vorm van Balijen met een hoofdhuis en daaronder ressorterende commanderijen. Toetreding tot de ridder-broeders, gekleed in witte mantels met een zwart kruis, was aan strenge regels gebonden. Zo moest een kandidaat van wettige geboorte zijn en leven naar goede zeden, terwijl de ouders van de ridder in het



De Wildbaan met de '3 1/2 uur lange schutting', voltooid in de jaren 1648 - 1649.

bezit moesten zijn van vier adellijke kwartieren. Behalve ridder-broeders waren er ook priester-broeders en huishoudelijk personeel. De commanderij te Dieren was het eerste bezit van de Orde in de Nederlanden en behoorde aanvankelijk tot de Balije van Koblenz. In 1632 ging de commanderij over naar de Balije van Utrecht, die zich vijf jaar later afscheidde en hervormd werd. In 1619 was daar reeds de eerste protestantse commandeur benoemd.

Toen na de kruistochten de noodzaak van militaire activiteiten niet meer aanwezig was, kon de Orde dank zij een zeer rijk goederenbezit, verkregen uit schenkingen, de parochiële zorg nog eeuwenlang blijven volbrengen. Na de reformatie was de Christelijke liefdadigheid hoofdzaak geworden, zo ook bij de commanderij te Dieren. De broeders van de Orde waren echter niet bepaald brave kloosterlingen. Meermalen kwamen zij in ernstig conflict met de Hertog van Gelre, vanwege overtredingen van de jachtbepalingen en stroperijen.

Neergang

Tot de bezittingen rond Dieren behoorden in de tijd van de Duitse Orde vele erven, uitgestrekte landerijen, rechten op het Dierense veer, jacht- en visserijrechten en patronaatsrechten van de kerken te Dieren, Hummelo en Drempt. Ook het markerichterschap van de gemeenschappelijke marke Dieren, Spankeren, Soeren en Ellecom behoorde ertoe. Lieden van aanzien kochten door schenkingen het recht op verzorging bij ziekte en ouderdom in het bijbehorende hospitaal. Zo werd het rijke bezit nog steeds uitgebreid.

Door oorlogsgeweld in de Gelderse gebieden werden in de vijftiende eeuw de bezittingen enkele malen verwoest en weer hersteld, doch na de plundering door de geuzen in de tachtigjarige oorlog was het met de Duitse Orde in het gebied rond Dieren gedaan. Door de vele verwoestingen geraakte de commanderij in grote schulden. De prins van Oranje bracht uitkomst.

Oranjebezit

In 1647 werd het Hof voor 147.000 gulden gekocht door stadhouder Willem II. Het bestond toen uit het Huis met opstallen, een

watermolen in de Molenbeek, anderhalve hoeve in het Rhederbos, de helft van de Onzalige Bossen, de Imbosch, een aantal erven en goederen in Leuvenheim, Brummen, De Steeg en Dieren en een aantal losse landerijen. Willem II breidde zijn bezit nog uit door aankoop van erven en landerijen. Van het Huis maakte hij een jachtslot met een wildbaan voor 300 herten. Rond het gehele bezit lag een omheining, welke 3½ uur vergde om er omheen te lopen. Deze ging later voor een groot deel verloren tijdens overstromingen door wateroverlast vanaf de Veluwe heuvels. Ook het parkgedeelte en het Huis lagen binnen de wildbaan.

Daar de weg van Arnhem naar Zutphen hier dwars doorheen liep, was de omheining bij de in- en uitgang van de weg voorzien van poorten.

Reeds in 1650 overleed Willem II op 26-jarige leeftijd. Acht dagen na zijn dood werd zijn zoon geboren, de latere stadhouder Willem III. Tijdens de minderjarigheid van Willem III werd voor het bezit slecht gezorgd en de wildbaan werd in 1658 opgeheven. Toch was Willem een hartstochtelijk jager, die graag in Dieren verbleef. In 1688 werd hij door zijn huwelijk met de Engelse kroonprinses koning van Engeland. Hij nam de verdere ontwikkeling



Een ridderbroeder van de Duitse Orde.
Afbelding overgenomen uit P.J.C.G. van Hinsbergen, *Inventaris van het archief van de ridderlijke Duitse Orde balije van Utrecht 1200 - 1811*, Utrecht, 1955/1982.

van zijn bezit voortvarend ter hand.

Zo verfraaide hij het Huis en verzamelde er vele kunstschaten. De parkaanleg werd een ware lusthof volgens de Franse mode, met priëlen, koepels, vijvers, grotten, waterlabyrinten, beelden, wijnstokken en geschoren heggen en bomen. Ook liet hij rondom het park een stenen muur bouwen, waarvan nu nog een deel, de zgn. Koningsmuur, als rijksmonument intact is. Koningin Mary Stuart verbleef graag en dikwijls langdurig in Dieren. Op de Veluwe liet Willem III meerdere jachtwegen of koningswegen aanleggen, die als verbinding tussen de verschillende jachthuizen dienst deden. In 1700 werd zijn bezit bijna verdubbeld door de aankoop van de Fraterwaard, de uiterwaard tussen Dieren en Doesburg.

Plantage

Als Willem in 1702 kinderloos overlijdt, gaat het Hof te Dieren over op de Friese stadhouder Jan Willem

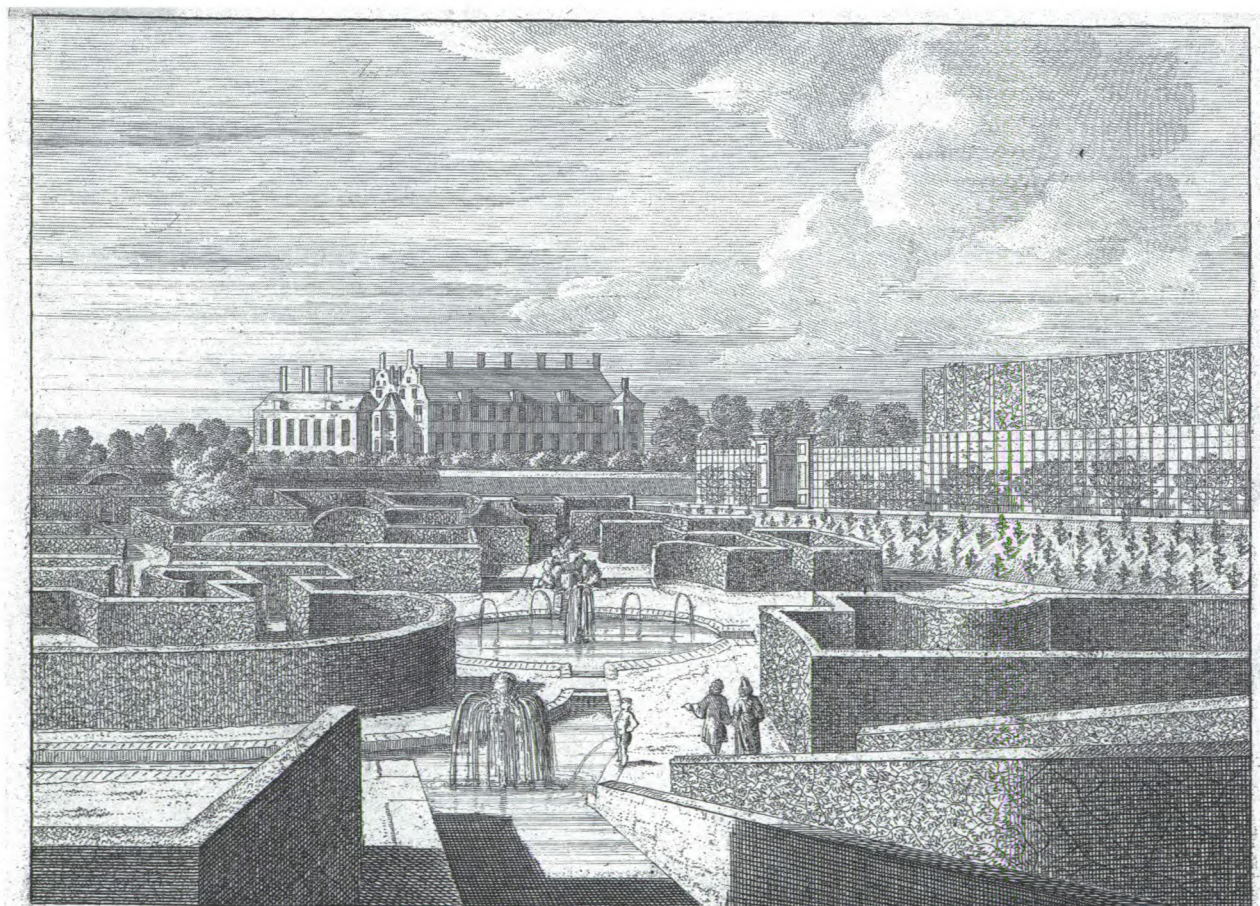
Friso en vervolgens op diens zoon, de latere stadhouder Willem IV. Deze overlijdt echter reeds in 1751. Zijn weduwe, prinses Anna laat tussen 1757 en 1763 de tegenover het Huis gelegen 'Plantagie' (75 ha.) vergroten tot 180 ha. Deze bosaanleg wordt gedomineerd door een sterrenbos met liefst 14 lanen, die samenkomen op de Carolinaberg, genoemd naar hun dochter, prinses Carolina van Oranje. In grote lijnen bestaat dit geheel nog steeds en het behoort nog tot het Hof te Dieren. Toch verbleef Willem IV tijdens zijn leven niet veel op het Hof en de laatste stadhouder Willem V nog minder. Wel vergrootte deze de Plantagie met de Prins Willelberg (thans behorend tot Middachten) en werd het Huis verder verfraaid. Ook vond achter de Fraterwaard landaanwinning plaats.

Een serie van zestien gravures, vervaardigd door Petrus Schenk in 1688, geeft ons een beeld hoe het Hof er in de tijd van de Oranjes moet hebben uitgezien.

Staatsbezit

Nadat Willem V voor de komst van de Fransen naar Engeland was gevlucht, legden de Fransen beslag op het Huis. Er werden zeventienhonderd man Franse troepen gelegd, die zeer roekeloos met alles omsprongen. Het gevolg was, dat het Huis met alle kunstschaten in vlammen opging. Alle goederen, die door de Fransen in ons land in beslag waren genomen, werden in 1795 voor honderd miljoen aan de Bataafse Republiek verkocht. Zo kwam het Hof te Dieren onder beheer van Nationale Domeinen.

Jan Hakstegen



*Gezicht van Dieren van de Terras over de Plantagie
aan d'Oostzyde.*

Pet. Schenk ex. Amselod. cum Priv.

Conspectus Dierae trans Plantarium in Orienti.

Gravure van het huis te Dieren uit P. Schenk, Praetorium Dieranum, 1688.

De vogelstand op Twickel

In dit laatste jaar van de twintigste eeuw, lijkt het nuttig eens te zien hoe het de afgelopen honderd jaar met de broedvogels op Twickel is gegaan. Dankzij bewaard gebleven gegevens van de Deldense ornitholoog H.F.A. Schweigman en van enkele bij de jacht betrokken personen, weten we iets over het voorkomen van de broedvogels in de eerste helft van deze eeuw.

Zelf begon ik omstreeks 1950 aantekening te houden van mijn waarnemingen, zodat ik me een redelijk beeld kan vormen van de veranderingen in de broedvogelstand gedurende de afgelopen eeuw. Graag had ik daar ook de vorige eeuw bij willen betrekken, maar door gebrek aan gegevens kunnen we slechts gissen welke vogelsoorten er toen rond Delden voorkwamen. Op de topografische kaarten van omstreeks 1880 zien we dat er nog aanzienlijke oppervlakten woeste grond aanwezig waren. Het gebied ten noorden van de Deldeneresch bestond uit een ca. vijftien vierkante kilometer groot heideveld met moerassen dat zich uitstreckte tot het huidige Dikkersbos bij Almelo. Ook ten zuiden van Delden bevonden zich nog uitgestrekte heidevelden, samen met het Stepelose veld een gebied van meer dan dertig vierkante kilometer dat slechts hier en daar door kleine ontginningen werd onderbroken.

Evenals in andere delen van Twente moet dit een waar eldorado geweest zijn voor vogelsoorten als Roerdomp, Grauwe en Bruine Kiekendief, Korhoen, Visdief, Zwarte Stern, Nachtzwaluw, Klapekster, Tapuit, Paapje, Roodborsttapuit, Blauwborst en wellicht ook voor de Goudplevier. Toen aan het einde van de 19^e eeuw een aanvang werd gemaakt met het ontginnen van deze gebieden zijn de meeste van deze soorten verdwenen. Slechts het Korhoen, de Nachtzwaluw en de Roodborsttapuit hebben hun voortbestaan nog enige tijd kunnen rekken.

Drastische daling

Het hierbij afgedrukte overzicht is niet bepaald om vrolijk van te worden. Het verdwijnen van soorten vóór 1950 is voornamelijk te wijten aan het verloren gaan van geschikte broedbiotopen als gevolg van ontginningen. Na 1950 kwamen daar als ongunstige factoren bij, de veranderde landbouwmethoden, het gebruik van pesticiden, een toenemende recreatiedruk, verharding van wegen en toeneming van gemotoriseerd verkeer, stadsuitbreidingen en verontreiniging van het milieu. Dit alles als gevolg van het grootste probleem waarmee ons land te kampen heeft, de overbevolking. Het verdwijnen en het sterk teruglopen van sommige soorten heeft zich dus vooral voorgedaan in de jaren ná 1950. Hierna zal ik enkele soorten meer in detail bespreken. Voor de trieste verdwijning van de Nachtzwaluw verwijs ik naar mijn artikel in het Twickelblad 1998/4.

Ooievaar

Volgens verhalen van oud Deldenaren, waaronder

H.F.A. Schweigman en H.W. Michel, stond er omstreeks 1900 tegenover het kasteel een paal met een wagenwiel waarop jaarlijks een paartje ooievaars tot broeden kwam. Enkele oude Ansichtkaarten waarop de ooievaars te zien zijn, vormen het bewijs voor deze gegevens. Waarschijnlijk zijn de vogels al vóór 1910 verdwenen.

Korhoen

De veldgebieden bij Azelo en Beckum waren zeer geschikt als broedgebied voor deze interessante soort. Zo werden er in 1909 nog drieëntwintig exemplaren door Michel geteld in het toen nog onontgonnen gebied rond de Goormeen. Schweigman telde in 1912 geregeld zes exemplaren bij Bentelo die er tot 1919 nog aanwe-



Korhoen, baltsende hanen.
Foto: J.A. Meijerink

Overzicht avifauna Twickel 1900 - 2000

Verdwenen vóór 1950

Ooievaar
Korhoen
Sprinkhaanzanger

Verdwenen na 1950

Tureluur
Watersnip
Nachtzwaluw
Oeverzwaluw
Boomleeuwerik
Kuifleeuwerik
Gele Kwikstaart
Paapje
Roodborsttapuit
Grauwe Klauwier
Rietzanger

Sterk teruggegaan na 1950

Patrijs
Grutto
Wulp
Zomertortel
Huiszwaluw
Veldleeuwerik
Nachtegaal
Bosrietzanger
Huismus
Geelgors

Nieuw na 1900

Meerkoet
Scholekster
Turkse Tortel
Zwarte Specht
Vuurgoudhaantje
Bonte Vliegenvanger

zig waren. Volgens de wildboeken in het huisarchief Twickel werden er in 1902 nog drie vogels geschoten in Oele en drie in het Vörgersveld. Tussen 1897 en 1907 werden er in totaal 63 Korhoenders bij Delden neergelegd, terwijl er in 1918 één vogel werd geschoten in de Plaaï en ook één in het Schijvenveld. H.W. Michel zou omstreeks 1915, samen Jan Willem Schneider in het Wienerveld regelmatig Korhoenders hebben geschoten. Frans Schneider vertelde me eens het volgende: 'Mijn broer en ik kwamen omstreeks 1920 in het Weerven. We hadden het geweer meegenomen en de Korhoenders kwamen overal onder de vliegdennen van

daan. Op gegeven moment hadden we er zoveel geschoten dat we ze nauwelijks meer konden dragen'.

Zelfs als het grootste gedeelte van het verhaal op jagerslatijn berust, kunnen we gerust aannemen dat het Korhoen nog tot ca. 1925 in redelijke aantallen bij Delden voor kwam. Toch wil ik duidelijk stellen dat niet de jacht op deze soort de oorzaak is van het verdwijnen, maar het verloren gaan van geschikt broedgebied, later gecombineerd met toenemende recreatiedruk. Voor zover ik kan nagaan werd het laatste Korhoen in april 1958 in de Plaaï gezien door jachtopziener Markslag. Het was een toevallige ontmoeting want de soort broedde toen al lang niet meer in dat gebied.

Roodborsttapuit

Een typische vogel van ruig, enigszins geaccidenteerde heideterrein. Deze vogel heeft ruige hellingen, bijvoorbeeld slootkanten, nodig om in te broeden. Na het ontginnen van haar oorspronkelijke broedbiotoop, waaruit zij tussen 1930 en 1950 verdween, heeft de soort haar toevlucht gezocht in ruige weilanden en vooral ook in de bermen van de Twentekanaalen. Door intensivering van de landbouw en toenemende verontoring op de wegen langs de kanalen heeft zij zich ten slotte niet kunnen handhaven.

In 1953 hoorde ik nog een zingend mannetje op de Molenesch bij Delden. Tussen 1960 en 1965 zag ik de laatste exemplaren aan de zijtak van het Twentekanaal naar Almelo. In Twente heeft de Roodborsttapuit zich nu geheel terug getrokken in de optimale biotopen zoals het Haaksbergerveen en de Engbertsdijkerven.

Grauwe Klauwier

Deze mooie vogel broedde vóór 1950 op de Deldeneresch, in Woolde en in het gebied ten zuiden van het Twentekanaal. Boerenjongens hadden omstreeks 1950 op de Esch eens een nest uitgehaald en toonden me vol trots de eieren. Zelfs dichterbij Delden, bij de watertoren heb ik de soort toen af en toe waargenomen en de prooien, opgeprikt op de doornen van de meidoorn, aangetroffen. In Twente broedt de Grauwe Klauwier alleen nog in natuurreservaten. Zij bevindt zich aan de rand van het verspreidingsgebied en mogelijk zijn klimatologische veranderingen mede oorzaak van het verdwijnen.





Roodborsttapuit, mannetje.
Foto: J.A. Meijerink

Watersnip

Een aantal vogelsoorten prefereert ruig terrein als broedbiotoop. Bij sommige soorten, zoals de Watersnip, kan het gebied niet nat genoeg zijn. Tussen 1950 en 1965 trof ik deze vogel nog broedend aan in het Schijvenveld en in natte weilanden te Deldenerbroek. Ook ten zuiden van het Twentekanaal kon je van de blattende baltsvlucht genieten. Het verdwijnen bij Delden kunnen we toeschrijven aan ontwatering en andere veranderingen aan de broedbiotoop. Thans broedt de Watersnip alleen nog in enkele natuurreservaten langs de Nederlands-Duitse grens. Het totale aantal broedparen voor Twente wordt geschat op twintig tot dertig.

Weidevogels

Er zijn vogelsoorten die zich goed thuis voelen in cultuurland. Soorten als Patrijs, Grutto, Veldleeuwrik en Gele Kwikstaart hebben een voorkeur voor weiland. Echter door veranderd beheer, vroegere maaitijden, ontwatering en beperking van het aantal grassoorten gaat het met deze vogelsoorten niet best. De Patrijs kwam in vroeger tijden nog in grotere aantallen bij Delden voor. Zo werden er omstreeks 1900 jaarlijks ruim tweehonderd vogels geschoten. Ook in de vijftiger jaren vond ik op de Esch regelmatig nesten in de hooilanden. Gelukkig zijn er nog steeds Patrijzen, maar de aantallen zijn een stuk kleiner dan vroeger. De Grutto en de Veldleeuwrik hebben nog meer te lijden gehad van de veranderingen. In de jaren vijftig zat de lucht boven de Esch vol zingende Leeuweriken, een geluid om tegen aan te leunen. Thans ben je al blij als je één exemplaar hoort. De Gele Kwikstaart heeft het niet overleefd. Op de Deldener Esch broedden tussen 1950 en 1960 nog diverse paartjes. Daarna nam het aantal snel af en thans heb ik de soort niet meer kunnen ontdekken. In Twente is het voorkomen van deze soort nu vrijwel beperkt tot de gemeente Vriezenveen.

Nachtegaal

Toen ik in 1950 begon met de vogelstudie was de Nachtegaal een heel gewone soort bij Delden. Aan de Nieuwe Weg, tussen het station en de Hengelosestraat,

broedden verschillende paartjes. Mijn vriend Huybert van Eck zocht deze nesten op en ringde de jonge vogels. Ook rond de watertoren en langs de spoorloot hoorde je diverse vogels zingen. Bijna in elk bosje met ondergroei van brandnetels kon je de soort aantreffen. De afname van het aantal Nachtegalen is wat geleidelijker gegaan dan bij de andere soorten. De vogels verdwenen eerst uit de steden en dorpen, daarna werd het aantal in de buitengebieden minder. Vorig jaar constateerde ik in het hele gebied tussen Rijssen en Deldenerbroek slechts twee zingende mannetjes. Mocht U een Nachtegaal horen, luister dan vooral goed want het zou wel eens één van de laatsten bij Delden kunnen zijn.

Gelukkig is het niet allemaal ellende want we hebben na 1900 ook enkele nieuwe soorten als broedvogel mogen begroeten.

Meerkoet en Scholekster

Na het gereedkomen van de Twentekanaal was er voor soorten als Meerkoet en Scholekster aanleiding om ook het Twickelse als broedgebied uit te kiezen. In 1927 werd het broeden van de Meerkoet in Twente slechts vastgesteld in het Mokkelengoor bij Wierden en in de Weitemanslanden bij Almelo. Thans is deze vogel algemeen op ruig begroeide kanaaloevers en op bijna alle water- en veenplassen. In 1978 telde ik gemiddeld dertien nesten per drie km. Twentekanaal.

Het eerste nest van de Scholekster werd in 1937 door Schweigman in Azelo gevonden. Het bevond zich in een aardappelveld en kreeg door z'n bijzonderheid overgrote belangstelling. Mogelijk ging daardoor het legsel met twee eieren verloren. De Scholekster is nu een vrij gewone verschijning, zij het niet in grote aantallen.

Turkse Tortel

Deze uit Z.O.-Europa afkomstige soort werd in 1950 voor het eerst in ons land gezien. In 1954 werd het eerste geval voor Twente vastgesteld in Oldenzaal waar een paartje een jong groot bracht. In 1961 zag ik het eerste exemplaar in Delden. Thans is het een gewone broedvogel in stedelijk gebied. De indruk bestaat dat zij zich ook in het buitengebied weet uit te breiden.

Zwarte Specht

Deze spechtensoort werd in 1907 voor het eerst in Twente vastgesteld toen een vogel op Twickel werd waargenomen. Ook in 1908 en 1909 werd de soort daar waargenomen, terwijl Michel in 1917, tijdens een wandeling langs de Twickelervaart, eveneens een exemplaar observeerde. De Zwarte Specht had het in de beginjaren erg moeilijk in Twente. In plaats van zuinig te zijn op een nieuwe soort, werd deze meer als jachttrofee gezien. Zo schoot jachtopziener Michel in 1937 op Twickel een vogel die thans berust in het Natuurhistorisch Museum te Leiden (Naturalis). Schweigman telde in 1943 totaal minstens vijf paartjes op Twickel. Ook nu is deze specht hier geen zeldzame verschijning.



Bonte Vliegenvanger, vrouwtje.
Foto: J.A. Meijerink

Vuurgoudhaantje

Dit in ons land kleinste vogeltje werd in 1925 voor het eerst in Twente vastgesteld. Mogelijk kwam het toen ook op Twickel voor maar werd niet opgemerkt. Pas in 1949 ontdekte Huybert van Eck een nest met negen eieren in z'n tuin aan de Hengelosestraat in Delden. Het geval was toen zo bijzonder, dat de bekende vogelfilmer Jan P. Strijbos werd uitgenodigd om het broedgeval op film vast te leggen. Later werd de film aan de Deldenaren vertoond op een bijeenkomst van 't Nut. Toen we het geluid eenmaal kenden, ontdekten we meer zingende vogels, vooral in loofbos met taxus. Ook nu nog broedt het Vuurgoudhaantje in klein aantal op Twickel.

Bonte Vliegenvanger

In 1903 werd het eerste broedgeval van deze vliegenvanger in Twente vastgesteld. Pas in 1924 broedde de soort voor het eerst op Twickel. In de daarop volgende jaren breidde zij zich snel uit. Toch bleef Twente jarenlang een bolwerk voor deze vogelsoort die in de rest van

ons land nauwelijks tot broeden kwam. Ornithologen uit alle delen van Nederland kwamen graag naar Twickel om naast de andere specialiteiten ook de Bonte Vliegenvanger te kunnen waarnemen. De soort blijkt een voorkeur te hebben voor nestkasten, zodat zij zich in nestkastrijke gebieden enorm kan uitbreiden. Het is thans op Twickel een algemene broedvogel die daar ook nog steeds van natuurlijke nestholtes gebruik maakt. Inmiddels komt de soort ook in enkele andere provincies voor.

Planten en andere diersoorten

Tot zover dit beknopte overzicht van enkele vogelsoorten die te maken hebben met veranderingen in de vogelstand op Twickel. Al met al geen erg opwekkend verhaal dat slechts gaat over vogels. Een zelfde overzicht zou men kunnen geven van planten en andere diersoorten. Want waar zijn bijvoorbeeld de Visotter, de Boomkikker, de Ringslang en de verschillende orchideeënsoorten gebleven? Voor de leek en de gemiddelde tourist is er op Twickel gelukkig nog veel te genieten. Slechts zij die wat dichterbij de natuur staan, zien dat er een enorme nivellering heeft plaats gevonden en dat er veel verloren is gegaan. Ik denk dat mijn, inmiddels overleden, leermeester H.F.A. Schweigman (1895-1983) gelijk krijgt met zijn bewering dat hij het vroeger allemaal nog juist onder goede omstandigheden heeft meegemaakt.

Jan Meijerink

Bronnen:

Computerarchief van de Twentse Vogelwerkgroep. Hierin zijn naast waarnemingen eveneens de gegevens uit de belangrijkste ornithologische tijdschriften opgenomen.
Huisarchief Twickel, Wildboeken.
Meijerink, J.A., *De vogels van Twente*, 1976.
Michel, H.W., *Herinneringen aan Twente*, Lochem 1967.
Natuur Historisch Museum Leiden, Opgave van de aldaar aanwezige Twentse voorwerpen.

Waarom het linnengoed van Twickel zo bijzonder is

Onder deze titel werd op donderdag 18 november jl. in café-restaurant 't Hoogspel een dialezing gehouden door niemand minder dan Sanny de Zoete, de kunsthistorica, die op dit onderwerp is afgestudeerd. Voor vele lezers van het Twickelblad is zij zeker geen onbekende.

Aanvankelijk zou zij reeds in 1998 een voordracht houden, maar deze kon wegens ziekte niet doorgaan. Het bestuur vindt dit onderwerp zo interessant, dat het van mening was dat zonder meer een nieuwe avond moest worden belegd, te meer vanwege de vele reacties van teleurstelling van het publiek dat hiervoor was gekomen.

Maar op 18 november was het dus zover! Sanny de Zoete vertelde op een heel plezierige wijze, wat er in de 18de en 19de eeuw op Twickel aan linnengoed binnenkwam. We konden aan de hand van dia's zien, hoe het eruit zag, welke patronen hierbij waren gebruikt, en hoe de mode in de loop van de decennia veranderde. Tevens gaf de spreker aan op welke wijze het linnengoed op de erfgenamen overging.

Al met al een zeer interessante en leerzame avond, waarbij voor de aanwezigen -en dat waren er 81- tevens de gelegenheid bestond een groot aantal servetten te bekijken, die Sanny de Zoete voor deze avond had meegebracht. En degenen die dat wilden konden deze servetten ook kopen.

Positieve reacties alom. Voorzitter Peter Bunge dankte de spreker en het publiek voor deze geslaagde avond.

Herinneringen van de laatste rentmeester

In december 1999 kwam na bijna 40 jaar een einde aan het beheer van het landgoed Lage door graaf Alfred zu Solms-Sonnenwalde. Het officiële afscheid vond plaats op een druk bezochte receptie in huis Brecklenkamp.

Het beheer wordt inmiddels voortgezet door de adjunct-rentmeester van Twickel, Hans Gierveld. Het toezicht op het onderhoud van de gebouwen is toevertrouwd aan de bouwkundig opzichter van Twickel, Johan Holterman, terwijl het dagelijks toezicht wordt uitgeoefend door de nieuwe part-time medewerker Fons Eysink.

Dit artikel gaat in op het landgoed Lage in de tijd van graaf Solms. Op deze plaats zeg ik hem hartelijk dank voor de vriendelijke ontvangst bij hem thuis op kasteel Weldam en de uitvoerige mondelinge informatie die hij mij bij die gelegenheid verschafte.

Solms was de laatste rentmeester of Gutsverwalter van het landgoed Lage. Voorgangers waren in Lage wonende leden van de familie Bitter, H. von Ehrenkrook, E. von Freier en G. Fasbinder. Fasbinder overleed een half jaar na zijn aanstelling. Solms was dus eigenlijk de opvolger van Gutsverwalter E. von Freier.

Het begin

Dit bepaalde meteen zijn startperiode. Na enige jaren van wanbeheer was Von Freier uit zijn betrekking gezet. Hij keek meer in het glas dan in zijn administratie: een tot de rand toe gevuld borrelglas heet in Lage nog steeds een 'Von Freier Glas'. De gewezen Gutsverwalter weigerde financiële verantwoording af te leggen en bleef ondertussen rustig in de ambtswoning zitten. De rentmeester van Twickel moest door het raam klimmen om de boekhouding in handen te krijgen. Uiteindelijk vertrok Von Freier naar Nordhorn.

Opvolger Fasbinder was nog maar net in dienst toen hij na een kort ziekbed overleed. Zijn echtgenote Ruth verzorgde daarna tot 1975 de boek-



De voorzitter van de Stichting Twickel, Jhr. Mr. G.F. Boreel, bood graaf Solms een bank aan. De bank is bestemd voor bezoekers van het landgoed Lage.

Foto: A.H. Schimmelpenninck

houding. Zo kon zij de ambtswoning 'het Forsthaus' blijven bewonen. Eigenlijk had Frau Fasbinder het beheer van haar man willen overnemen, maar de eigenares van Lage, barones Van Heeckeren van Wasse-naer, vond dit geen taak voor een vrouw. De kwestie kwam aan de orde in een gesprek met graaf Solms, die haar neef was. Toen Solms reageerde met de vraag of hij het beheer niet kon overnemen, was de zaak beklonken. Solms kende het landgoed uit zijn jeugdijaren. Als Oostduitse vluchteling had hij met zijn ouders en zuster na de Tweede Wereldoorlog enige jaren in een huis in Lage gewoond 1).

Naast het beheer van Lage hield Solms zich tot 1990 ook bezig met de verpachting van de boerderijen en het bosbeheer op het aangrenzende 'Twickeler' landgoed Brecklenkamp.

De exploitatie

Solms werd aangesteld in 1962. Het landgoed -toen nog privébezit

van barones Van Heeckeren- moest zichzelf kunnen bedruipen. De omzet bedroeg 60.000 DM. Een groot deel van de uitgaven werd opgeslokt door het pensioen van de rentmeestersweduwe Frau Bitter.

De inkomsten bestonden uit de huur- en pachtgelden van de gebouwen: vijf huizen aan de Eichenallee, het Herrenhaus bij de ruïne, het Molenaarshuis, drie huizen in het dorp, de boerderij Onste met 27 ha. grond en het kleinere Spickmann. De drie woningen in het Armenhuis midden in het dorp brachten vrijwel niets op. De meeste grond werd als los land verpacht aan burgers die naast hun werk in de textiel fabrieken in Nordhorn zo'n vijf tot tien hectare land bewerkten en hierop enkele koeien en varkens hielden 2).

Door het grote aantal van dit soort pachters- ongeveer tachtig personen- werden er in Lage jaarlijks twee pacht dagen gehouden. Graaf Solms en Frau Fasbinder zaten dan samen achter de betaaltafel in het Forsthaus. Ruth Fasbinder rekende op de telmachine de bedragen uit: de pachtsom met daarbij de heffing van het waterschap die tot op de Pfenning werd uitgerekend. Volgens de destijds op landgoederen geldende tradities werd dit contant betaald. Graaf Solms hield de betalingen bij in het pachtboek van Lage en schreef de bedragen ook over in de pachtboekjes van de pachters.

Kort na de oorlog werd op initiatief van de toenmalige Gutsverwalter G.Th. Bitter een groot gedeelte van het landgoed verkocht. Het ging om circa 100 hectare grond van de oorspronkelijke oppervlakte van 340 hectare. Ook enkele gebouwen zijn toen afgestoten. Dit alles uit een ongegronde angst voor onteigening. Veel vroegere pachters kochten de grond en/of gebouwen op aflossing. In de jaren zestig maakten deze

aflossingen nog een belangrijk deel uit van de inkomsten.

De vooruitgang

Andere kopers betaalden de koop-som ineens. Het hieruit verkregen kapitaal werd belegd op de beurs in Frankfurt. Zo spekte het 'Wirtschaftswunder' ook de financiële middelen van het landgoed Lage.

Voorzichtige investering in de verbetering van een eerste pand leverde hogere huurinkomsten op en met deze extra inkomsten werd een tweede pand aangepakt. Er werd begonnen met de verbetering van de vijfde woning aan de Eichenallee, daarna volgden de tweede woning, het Forsthaus en de molen, waarna in het molenaarshuis een Teestube werd ingericht. Inmiddels is de watermolen in 1999 voor de tweede keer gerestaureerd.

De werkzaamheden op het landgoed werden uitgevoerd door Hermann Hermelinck, later bijgestaan door Bernhard Klifmann, Lukas Küper, Helmuth Spickmann en Heinrich Bos. Bernhard Klifmann kreeg de functie van voorman. Hij kwam in vaste dienst, terwijl de anderen op uurbasis werkten.

Naast de bouwwerkzaamheden verzorgde deze ploeg ook het verdere onderhoud van het landgoed, zoals het maaien van slootkanten en het zagen en uitslepen van hout uit het Lager bos. Binnenkort zullen we ook afscheid nemen van de twee laatste werknemers van de ploeg, Bernhard Klifmann en Lukas Küper.

Kerk

Tot 1978 hoorde bij het bezit van



De intrede van de predikant Pastor Lange, 1964. Op de voorgrond van links naar rechts: Frau Lange, M.A.M.A. van Heeckeren van Wassenaer, I.A.M.C. zu Solms Sonnenwalde, de moeder van Alfred Solms, en R. Fasbinder. Achter pastor B. Lange en een collega.
Fotocollectie Huisarchief Twickel.

het landgoed Lage ook het patronaatsrecht van de 'Evangelisch-reformierte Kirche'. Dit kwam voort uit de stichting van de kerk in 1687 door de vrouwe van Twickel en Lage, Amadea Isabella van Raesfelt geboren Van Flodorff. De eigenaar van het landgoed benoemde de predikant, betaalde diens traktement en onderhield op zijn kosten het kerkgebouw en de pastorie.

In 1954 onderhandelde barones Van Heeckeren met de Landeskirchenrat in Aurich om tot een lastenverlichting te komen. De afgevaardigden hiervan kwamen daarvoor naar kasteel Twickel. Aanvankelijk verliepen de besprekingen nogal stroef, maar toen de 19e eeuwse voorraad cognac werd aangeboden lieten de afgevaardigden hun bezwaren varen. Zo werd van deze zijde een ruime aanvulling verkregen. Sinds de overdracht van het patronaatsrecht in 1978 is de ondersteuning vanuit Twickel verlaagd, maar

nog steeds verstrekt de Stichting Twickel een jaarlijkse subsidie.

Discotheek

Tenslotte vertelt graaf Alfred Solms over de gevolgen van de aankoop van een pand in Nordhorn. Voor de aankoop van dit pand, aanvankelijk een kapperszaak, werd het landgoed Lage bezwaard met een hypotheek. Dit gebeurde om te voorkomen dat na het overlijden van de eigenaresse de opvolger zou worden aangeslagen voor de betaling van vermogensbelasting en successierechten.

De kapper maakte plaats voor een verkoper van schoenen en deze maakte weer plaats voor een ondernemer die het pand in gebruik nam als discotheek. Ook in dit stadium kwam al snel een opvolger waarbij de zaak er niet beter op werd. Uiteindelijk kwam het tot een rechtszaak. De disco is sindsdien al lang weer verkocht. Maar het voorval is geschiedenis geworden, één van de vele vroegere gebeurtenissen, waarover de oud rentmeester met veel humor kan verhalen.

Aafke Brunt

Noten:

- 1) Zie M. Hermanussen, 'Landgoed Lage, Duits bezit van Twickel', *Twickelblad* 1996, no. 2, p. 6-9.
- 2) Hierdoor had het vroegere Lage het karakter van een typisch 'Ackerbürgerdorf'. Volgens W. Friedrich, 'Lage war ein typisches Ackerbürgerdorf', *Der Grafschafter*, 1999, nrs. 10 en 11, stonden er in Lage in de jaren dertig slechts zes burgerwoningen, huizen met aan de straatkant een gewone voordeur. De rest van de bebouwing bestond uit boerderijen, waarvan de deelzijde op de straat uit kwam. In de jaren zestig waren er in Lage slechts vijf of zes 'full-time boeren'. Veel andere bewoners klusten bij.



Voor de pastorie van Lage, 1964: I.A.M.C. zu Solms Sonnenwalde, R. Fasbinder en A. zu Solms Sonnenwalde. Rechts de Armstrong Siddeley van Twickel, met chauffeur P. van den Berg achter het stuur.

Fotocollectie Huisarchief Twickel.

Bij het afscheid van secretaris Wouter van den Bosch

'Mijn daarvoor nog wat sluimerende belangstelling voor natuurzaken werd pas goed gewekt gedurende de oorlogsjaren, toen een lidmaatschap van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, de NJN, nog vrijwel de enige mogelijkheid was om naast je studie in een vereniging actief te zijn. In die veelbewogen periode was ik actief op vrijwel alle gebieden van de natuurstudie, doch ook in de organisatie. Ik was geen detaillist en richtte mij

ture secretaris wegens ziekte van de Enno Hoekstra. Mede omdat hij zes jaar het algemeen secretariaat van de KNNV had gevoerd, werd hem gevraagd het secretariaat over te nemen. Een handicap bleek steeds het niet jarenlang ingevoerd zijn in de bijzondere situatie die Twickel in de Twentse gemeenschap inneemt. Maar door kennis van zaken bij andere bestuursleden en de zeer prettige samenwerking tussen de bestuursleden bleek dit overkome-

Een van de problemen uit de beginperiode was het leggen van een structureel verband tussen de lijsten van ontvangers van het Twickelblad. Deze waren ten dele in handen van de Stichting Twickel en voor een ander deel bij de Vereniging. In een prettige samenwerking met Twickel hebben wij dat toen op ons genomen en uiteindelijk in onze toegenomen computermogelijkheden opgenomen. Tot vreugde van iedereen werden zo alle eerdere adresseringspro-



Secretaris Wouter van den Bosch met zijn medebestuursleden Lucie Hakstegen en Gerrit Aalderink.

steeds meer op de samenhang van gebeurtenissen, zoals deze zich in de natuur voordoen. Ecologie, evolutie en uitsterven als een natuurlijk samenhangend patroon was toen nog ver weg, maar werden steeds belangrijker in mijn denkpatroon. Later, toen ik lid werd van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de KNNV, besepte ik dat deze zaken zich uitstrekten tot gehele samenlevingen, landschappen, organisaties en beschavingen als een onontkoombaar en steeds veranderend patroon. Een levend organisme zal zich moeten aanpassen aan veranderende omstandigheden of sterven'.

Aan het woord is Wouter van den Bosch, die nu na zes jaar aftreedt als secretaris. Hij verhuisde in 1992 van Zwijndrecht naar Goor en kwam daar via de KNNV afdeling Hengelo in contact met de Vrienden van Twickel. Al zeer snel na zijn aantreden in het bestuur, onstond de vaca-

lijk en kon hij zich in het bijzonder in zetten voor problemen van organisatorische aard. En die bleken er voldoende te zijn. In het oplossen daarvan had hij zich in zijn bijna 40-jarige loopbaan in het bedrijfsleven, en met name in zijn laatste functie als manager Quality Assurance bij Hunter Douglas in Rotterdam behoorlijk kunnen uitleven.

Hij ontpopte zich als zeer energiek en een man die zijn 'vak' in alle opzichten verstaat. De notulen van vergaderingen verschenen prompt binnen een week nadien, evenals de 'levertijd' voor de correspondentie die in de loop van de jaren met het verdubbelen van het ledental en het aantal problemen van landinrichting sterk toenam. Snel, nauwgezet en met een sterk gevoel voor verantwoordelijkheid vatte hij zijn taak op. Daarbij was het belangrijk voor hem dat hij de besluiten binnen het bestuur kon rijmen met zijn eigen persoonlijke gevoelens voor normen en waarden.

blemen opgelost.

En dan komt na zes jaar het statutaire einde van een bestuurslidmaatschap. Een goede maatregel, gezien zijn denkbeelden over evolutie en aanpassing. Een vereniging moet een levend organisme blijven en mag niet verstarren. Goed, ondanks alle problemen om steeds weer geschikte kandidaten voor een bestuur te vinden, waarbij de functie van secretaris niet de populairste is. Op 26 april nemen we afscheid van een niet-herkiesbare secretaris. Wouter heeft veel voor onze vereniging gedaan en een welgemeend dankwoord voor zijn inzet, activiteit en enthousiasme is dan ook volledig op zijn plaats.

Wouter, vanaf deze plaats veel geluk en gezondheid voor de komende jaren en dat je nog lange tijd actief mag zijn met alles wat de natuur te bieden heeft.

Gerrit Aalderink

Vereniging Vrienden van Twickel

Van de bestuurstafel

In de vorige uitgave van het Twickelblad hebben wij u beloofd om u op de hoogte te houden van de activiteiten van het bestuur. Hieronder vindt u twee onderwerpen waarvan wij denken dat ze u zullen interesseren.

Verdroogde bossen

Onlangs werd de vereniging erop attent gemaakt dat in de directe omgeving van het natuurgebied Bentelerheide een diepe afwateringsgeul is gegraven. Deze geul loopt ongeveer parallel aan een erachter liggende natuurlijke beek en is zonder twijfel gegraven om in een in het midden van de Bentelerheide gelegen akkerbouwgebied de grondwaterstand te verlagen. Eerder maakte de vereniging al bezwaar

tegen maiscultures midden in een natuurgebied. De biodiversiteit wordt hierdoor ernstig geschaad.

Bij navraag bleek dat het hier niet gaat om een nieuwe waterafvoer, maar om een bestaande die is schoongemaakt. Wel raakt bovengenoemde opmerking een problematiek die van meer algemene aard is. De waterhuishouding is inderdaad een probleem, zie bijvoorbeeld de afnemende conditie van enkele oudere boomcomplexen in de omgeving van het kasteel en in Altena.

Bovenstaande is voor de vereniging aanleiding geweest eens wat dieper in deze materie te duiken. Het waterprobleem bleek erg complex te zijn. Op diverse plaatsen is sprake van een teveel aan oppervlaktewater (dat nauwelijks mineralen maar vaak wel voedingsstoffen bevat) en een tekort aan van oorsprong diep

grondwater (dat wel mineralen maar vaak nauwelijks voedingsstoffen bevat). Dit **diepe** grondwater komt als kwelwater aan de oppervlakte. De **moeilijkheid** is het kwelwater te behouden **en** tegelijkertijd het teveel aan oppervlaktewater af te voeren. Het **probleem** is verder complex omdat bij **de** waterhuishouding verschillende **instanties** en particulieren betrokken **zijn**.

Ook Twickel heeft vastgesteld dat in een **aantal** oude boscomplexen met **overwegend** eiken en beuken de vitaliteit **ernstig** is aangetast en de sterfte **hoog** is. Op grond daarvan heeft Twickel in 1998 aan het instituut IBN/DLO opdracht gegeven om dit te **onderzoeken** en vervolgens voorstellen **te** doen om de situatie te verbeteren. **Eenvoudig** gezegd blijken er **twee** hoofdoorzaken te zijn: de grote schommelingen in de grondwaterstand en verstoringen in de voedingsstoffenbalans. Het rapport met **aanbevelingen** van IBN/DLO **is** nog niet definitief, en wij willen **niet** op de conclusies vooruitlopen. In een later stadium zullen wij **terugkomen** op dit onderwerp.

Mede **naar** aanleiding van het bovenstaande heeft de vereniging bij de provincie aangedrongen op een kwalitatief **onderzoek** van grond- en kwelwater dat bij de natuurlijke vegetatie **in** onze streken zo'n belangrijke rol speelt. Daarbij prijzen wij **ons** gelukkig dat met name kwelwater een speerpunt is in het provinciale natuurbeleid.

Regionaal bedrijventerrein

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben een startnotitie het licht doen zien over de aanleg van een regionaal bedrijventerrein in Twente. Daarin zijn onder meer een gebied tussen Borne en Almelo en een gebied bij Bornerbroek als zoeklocaties **genoemd**. Deze gebieden worden **gekenmerkt** door een landelijke rust en fraaie landschappen, waarin **verspreid** liggende bezittingen van Twickel even zovele parels vormen. **De** aanleg van een bedrijventerrein zou de zoveelste aanslag zijn op **mooie** natuur- en landschapsgebieden.

De Vereniging Vrienden van



De laanbeplanting aan de Kooidijk in de weilanden voor het kasteel.
Foto: T. Tegelaar

Twickel heeft in een brief aan Gedeputeerde Staten zijn twijfel geuit ten aanzien van de samenhang tussen de verschillende plannen in dit gebied, zoals het Pilotplan Reconstructiewet en het recente Natuurgebruiks- en beheersplan Zuid Twente. Wij hebben Gedeputeerde Staten verzocht de logische samenhang tussen de verschillende plannen duidelijk te maken en begrijpelijk uiteen te zetten. De Vereniging Vrienden van Twickel heeft suggesties voor een alternatieve benadering gedaan, waarbij wij tevens, wederom, een lans hebben gebroken voor een maximaal behoud van natuur-, cultuur- en landschapswaarden in Twente.

Bestuurslid Hessels neemt afscheid

Eind 1999 nam Ir. E.P.L. Hessels na bijna achttien jaar deel uitgemaakt te hebben van het stichtingsbestuur afscheid van Twickel. Een robuust uitgevoerde bank in het park van Twickel, nabij de Eikelschuur houdt de herinnering aan een zeer kundige bestuurder levend.

De heer Hessels werd in 1982 door de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten benoemd tot lid van het College van Toezicht. Dit college telt slechts twee leden die resp. door de Nederlandse Kastelenstichting en Natuurmonumenten worden benoemd. Thans bestaat dit college uit mevrouw Van Karnebeek-van Roijen en de heer De Boer. Volgens de statuten van de Stichting Twickel oefent dit college toezicht uit op het College van Beheer, dat te zien is als het dagelijks bestuur van de Stichting.

Bestuur Stichting Twickel

College van Beheer

Hr. E.P. Krudop,
voorzitter

Mr. J.M. van den Wal Bake,
penningmeester

Mr. D.C. Baron Van Wassenaer,
assessor

College van Toezicht

Mevr. D.A. van Karnebeek-van
Roijen

Mr. C.N. de Boer



De heer en mevrouw Hessels op de nieuwe bank bij de eikelschuur.
Foto: A.H. Schimmelpenninck



Cultuurprijs voor J.B. van Heek

De Johanna van Buren Cultuurprijs 1999 is toegekend aan de oudvoorzitter van de Stichting Twickel, de heer J.B. van Heek. Tijdens de uitreiking van de prijs in de Hervormde Kerk van Hellendoorn werd gewezen op de verdiensten van de heer Van Heek als voorzitter van de Stichting Edwina van Heek (1977 - 1996) en van de Stichting Twickel (1982 - 1989). Volgens de jury heeft Van Heek in deze functies een belangrijke bijdrage geleverd aan het uitbreiden en in stand houden van de door deze organisaties beheerde landgoederen, Singraven, Zonnebeek en Twickel.

Korte berichten

Vernieuwing zagerij

In 1998 is het kantoor van de zagerij geheel vernieuwd en werd het erf opnieuw ingericht. Voor de komende maanden staan andere nieuwe investeringen op stapel: zo zal de zogenaamde bomenwagen vernieuwd worden. Hierop ligt de stam tijdens het zaagproces. De bomenwagen wordt hierbij heen en weer getrokken langs de lintzaag. De nieuwe bomenwagen is op een aantal punten verbeterd ten opzichte van de oude die 25 jaar geleden werd geïnstalleerd.

De huidige zagerij is gevestigd in een loods die nog is afgedekt met asbesthoudende platen. Binnenkort zal een gespecialiseerd bedrijf de platen verwijderen en vervangen door nieuwe platen die geïsoleerd zijn, zodat het binnenklimaat beter in de hand kan worden gehouden. Een deel van deze loods komt in gebruik als opslagruimte voor gedroogd hout, zodat in de toekomst ook gedroogd hout uit voorraad leverbaar zal zijn.

Tuinderij vestigt zich in Dieren

Op het landgoed Hof te Dieren ligt ook een groot moestuincomplex ver-

gelijkbaar met dat op het landgoed Twickel. Het is een gebied van enkele hectares dat aan drie zijden is omgeven door een muur. Een klein deel van deze vroegere moestuin is al tien jaar geleden in gebruik genomen door de vaste planten kweker Van der Kaa. Het resterende stuk was in gebruik bij de Stichting Twickel als bouwland op ecologische basis. Onlangs heeft zich een nieuwe gebruiker in dit deel van de moestuin gevestigd namelijk de biologische ecologische tuinderij 'De oude muur'. De tuinder Arend Joosten zal hier groentes gaan kweken met eco certificaat.

De doelstelling is om de tuinderij te runnen naar het voorbeeld van Seifert, waarbij de teelt van de gewassen berust op een systeem van permanente bedekking van de teeltaarde. De teeltaarde gaat niet meer



De naam van de tuinderij is ontleend aan de nog steeds bestaande moestuinmuur.

op de schop en er kan niet met vaste mest gewerkt worden. De bedekking gebeurt met oud blad en dergelijke, hierdoor wordt de onkruidgroei tegengegaan. Het zaaien van de vroege gewassen is al begonnen; geïnteresseerden kunnen contact opnemen met de tuinder, telefoon 0318-483 802.

Minister Netelenbos bezoekt Twickel

Na een jarenlange discussie over de komst van een goederenspoorlijn door Twente heeft Minister Netelenbos besloten voorlopig van de aanleg af te zien. Alle betrokkenen in Delden en omgeving kunnen hierdoor opgelucht ademen. Dit geldt zeker ook voor het bestuur van Twickel. Tijdens het bezoek dat mevrouw Netelenbos op 29 november aan Twickel heeft gebracht heeft voorzitter Boreel nog eens uitgelegd aan de hand van kaarten welke desastreuze gevolgen de spoorlijn voor het landgoed zou hebben. Hij sprak zijn waardering uit voor het moedige besluit van mevrouw Netelenbos.

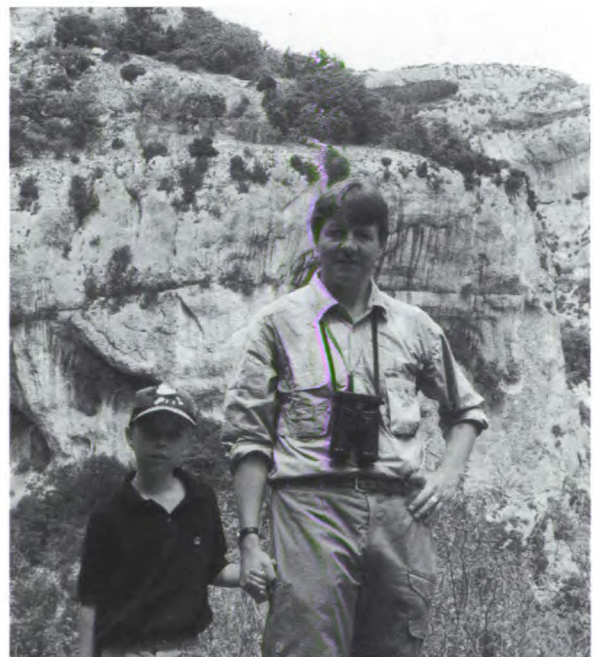
A.H. Schimmelpenninck

Baron van Wassenaer bestuurslid Stichting Twickel

Onlangs is Mr. D.C. baron van Wassenaer benoemd als lid van het College van Beheer van de Stichting Twickel. Hij vervult daarmee de vacature die ontstond in verband met het vertrek van Jhr. Mr. G.F. Boreel die per eind december 1999 is afgetreden.

Diederik van Wassenaer is op 7 augustus 1957 te Beverwijk geboren, getrouwd met Thérèse Westgeest. Zij hebben drie kinderen. Hij heeft in 1982 zijn rechten studie voltooid en was nadien gedurende 15 jaar als advocaat werkzaam in achtereenvolgens Rotterdam, New York en tot juni 1999 in Londen. Sinds september 1999 is hij werkzaam als Directeur Juridische Zaken & Compliance bij de ING Groep NV. In die functie is hij onder meer verantwoordelijk voor de advisering van de Raad van Bestuur en de begeleiding van acquisities en kapitaalmarkt transacties door ING. Voorts is hij bestuurslid van een aantal charitatieve instellingen op het gebied van natuur- en dierenbescherming en hulp aan kinderen.

Diederik van Wassenaer behoort tot een andere tak van de familie die voor de vererving aan de Van Heeckerens, gedurende een vijftal generaties Twickel bewoonde.



Het nieuwe bestuurslid Mr. D.C. baron Van Wassenaer.

Baron Hendrik Robert van Heeckeren van Kell, 1907-1999

In de laatste maand van 1999 stierf in Hellendoorn op 92-jarige leeftijd baron Robert van Heeckeren van Kell. 'Jonker Bobby' bezocht vele malen Twickel door zijn familiale relatie met baron van Heeckeren. Als telg van het adellijke geslacht Van Heeckeren uit het Achterhoekse Ruurlo trad Jonker Bobby al op jonge leeftijd buiten de gebaande wegen. Hij was een idealist met een opmerkelijke levenswandel.

Levensmotto

'De gewone man helpen het buitengewone te bereiken', was zijn levensmotto zoals hij in verschillende interviews vertelde. Na een jeugd waarbij hij geheel passend bij zijn adellijke afkomst gepassioneerd paard reed, officier was in het leger en verscheen op feesten waarbij hij nog danste met prinses Juliana, werd hij pacifist, milieubeschermer, aanhanger van natuurgeneeswijzen en bepleitte een levensstijl die werd gekenmerkt door somberheid. Zijn idealisme en levensstijl maakte hem in de ogen van veel tijdgenoten tot een zonderling. Veel van zijn opvattingen en idealen zijn nu gemeengoed, waarbij moet worden geconstateerd dat

Jonker Bobby in veel opzichten zijn tijd ver vooruit was.

Keerpunt in zijn leven vormden de Elfstedentochten die hij in 1933, 1940 en 1942 onder soms barre omstandigheden volbracht. Enkele jaren geleden was hij nog als een van de oudste Elfstedentocht-veteranen eregast tijdens een reunie. Hij ging wonen in een blokhut op het landgoed Veldhoek bij Ruurlo, waarbij hij samen met de bosarbeiders de werkdag begon met yoga en gymnastiek. Ook nadat zijn blokhut onbewoonbaar was verklaard, trok hij de regio door om lezingen en cursussen te geven over geweldloosheid, vegetarisme en yoga. 'Alcohol, nicotine en vlees zijn funest voor het lichaam', hield jonker Bobby zijn toehoorders voortdurend voor.

Filantroop

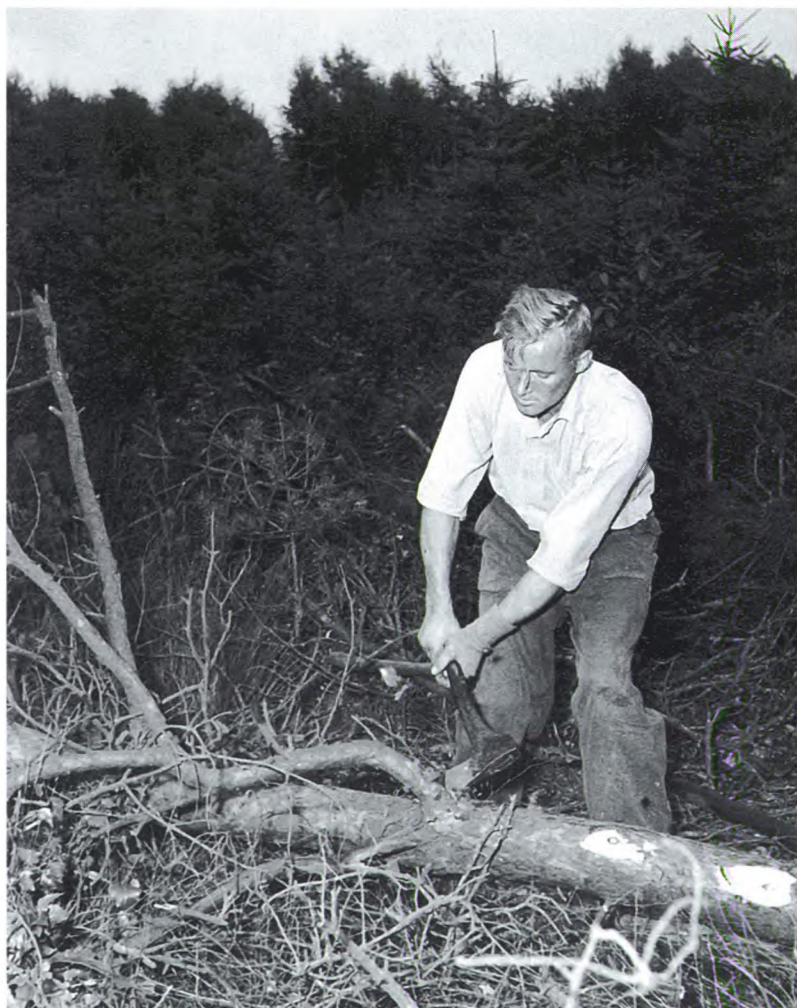
Hij werd een gezien gast in jeugdcentra waar veel jongeren met name in de jaren zestig en zeventig zich open stelden voor zijn ideeën. Hij maakte lange tochten, te voet, en trok daarbij door grote delen van Europa. Wekenlang was hij onderweg, waarbij zijn bestemming soms een congres van gelijkgezinden was in alle Europese uithoeken.

Zonder ophef was hij lange tijd een belangrijk financier van organisaties die zijn idealen uitdroegen. Hij toonde zich daarbij een filantroop die het als geldschieter mogelijk maakte dat arbeidersjongeren sportopleidingen of studies als sociaal-cultureel werken konden volgen. Hij deed dat zonder ophef, waarbij hij zijn levensmotto om iedereen kansen te geven 'het buitengewone' te bereiken in de praktijk bracht.

Al ver voor de waarschuwingen van de Club van Rome over de teloorgang van het mondiale milieu, waarschuwde hij voor het materialisme als grootste bedreiging van natuur en milieu. Daarbij wilde hij zelf een voorbeeld geven door genoeg te nemen met weinig. Na lang aandringen dronk hij tijdens de Elfstedentochtreunie alleen een glaasje sinaasappelsap.

Gedurende zijn leven bleef jonker Bobby in veel opzichten een roepende in de woestijn, ook al zijn enkele van zijn idealen verwerkelijkt en hebben veel opvattingen over gezondheid, natuur en milieu algemeen ingang gevonden.

Jonker Bobby was een opmerkelijk man die vooral in zijn laatste levensfase vele malen Twickel bezocht en zijn waardering uitsprak voor de 'groene long' in Twente als tegenwicht van een wereld die wordt geleefd door jachtigheid en de waan van de dag. Baron van Heeckeren van Kell werd begraven in zijn geboorteplaats Ruurlo.



Van Heeckeren verdiepte zich in Zweden en Finland in de 'fysiologie' van de bosarbeid; tegenwoordig aangeduid als ergonomie. Bosarbeiders moesten houdingen en bewegingen leren die orthopedisch en ademtechnisch verantwoord zijn. Hier demonstreert hij deze houdingen.
Fotocollectie Huisarchief Twickel

In memoriam

Jan Blekkenhorst, 1927 - 2000



Foto: G. Molenkamp

Op 7 januari jl. overleed Jan Blekkenhorst. Jan was tot ver in de jaren negentig een markante en enthousiaste rondleider in de tuinen van Twickel.

In 1927 werd hij geboren op de modelboerderij 'De Dassehaar' van baron R.F. van Heeckeren van Wassenaer. Hier werd hem de historie van Twickel met de paplepel ingegoten. Jan zat vele jaren op de touringcar bij een reisonderneming. Zijn kennis en voordrachtskunst werden door ons zeer gewaardeerd. Wij zullen hem in ere herdenken.

Warande themadagen 2000

Vanuit de Warande in Laag Keppel bij Doetinchem in de Gelderse Achterhoek worden ook in het jaar 2000 weer themadagen georganiseerd met dialezingen en excursies over 'vier eeuwen tuinkunst en natuurbeleving'. Voorop staat de vraag hoe de mens de wilde natuur - de wildernis - door de eeuwen heen ervaart: Wat vindt u mooie natuur? Wat vond men vroeger mooie natuur? Gastvrouw en gastheer zijn drs. Trudi Woerdeman en drs. Willem Overmars, beiden zowel kunsthistoricus als tuin- en landschapsarchitect.

De excursies voeren onder meer naar Kleef, het landgoed de Slangenburg bij Doetinchem, de Millingerwaard, het gedichtenpark Beekhuizen bij Velp, Bingerden en het Hof te Dieren. Naast themadagen voor individuele deelnemers zijn er ook studiedag-arrangementen voor deskundigen en beleidsmedewerkers in de groene sector.

Nadere informatie wordt verstrekt door mevr. Woerdeman,
tel. 0314-382 440, fax 0314-382 036,
e-mail Trudi.Woerdeman@dewarande.nl.
Internet: <http://www.dewarande.nl>.

Agenda

26 februari

Schoningsdag van de groene verenigingen, waaronder de Vereniging Vrienden van Twickel, in het Braamhaarsveld en het Schijvenveld. In beide gebieden zijn een aantal jaren geleden ook al werkzaamheden verricht.

Er wordt gewerkt tot circa 12.30 uur. Voor gereedschap en koffie wordt gezorgd. Stevige schoenen, bij nat weer laarzen, worden aanbevolen. We verzamelen om 9.00 uur op de weg van Twickel naar Azelo net over de brug van de Twickelervaart (vijfsprong) bij het zogenaamde leugenbankje.

9 maart

Lezing met dia's over 'Vogels in het Twickeler Landschap' door de heer D. Klevering. Gemeenschappelijke avond van VVT, IVN Stad- en Ambt Delden, IVN Overijssel en het WNF-Overijssel. In café-restaurant 't Hoogspel in Ambt Delden, aanvang 20.00 uur. Entrée: f 2,50.

31 maart tot en met 2 april

Paaspraal 2000. Bloemenexpositie in 't Hoogspel, Bornsestraat 1 te Ambt Delden, dagelijks van 11.00 tot 17.00 uur. Vijftien kunstenaars zijn aanwezig met hun "kunst in lentesfeer". Deze sfeer wordt mede bepaald door bloemdecoraties, vervaardigd onder leiding van arrangeur Anton Visch uit Delden. Entrée: f 5,00.

26 april

Jaarvergadering van de VVT. De datum is verplaatst van 18 april naar 26 april! Na afloop een dialezing onder de titel: 'Het Gelderse Twickelbezit: Het Hof te Dieren' door de heer J. Hakstegen. In café-restaurant 't Hoogspel in Ambt Delden, aanvang 20.00 uur. Nadere gegevens volgen.

6 mei

Twickeldag. De tocht leidt 's ochtends naar het landgoed Eerde bij Den Ham, waar we een rondleiding zullen krijgen verzorgd door medewerkers van de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten. Nadere gegevens volgen.



Ook in het nieuwe jaar wijst de zonnwijzer alleen de heldere uren aan. Dit exemplaar is een armillosfeer, een ringzonnwijzer. De uurbecijfering staat langs de binnenkant van de equatorband. Ook de kleine armillosfeer is een zonnwijzer.
Fotocollectie Huisarchief Twickel